

О. Маланій

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української
літератури
Східноєвропейського національного
університету імені Лесі Українки

В. Потрапелюк

студент IV курсу
Східноєвропейського національного
університету імені Лесі Українки

СИНТЕЗ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА ТА ПОЕТИЧНОГО СЛОВА В ЛІРИЦІ А. КАЗКИ

*Мистецтво – вираження найглибших думок найпростішим способом.
Альберт Ейнштейн*

Постановка проблеми та її значення. Повноцінне пізнання світу, глибинне, багатозначне, повноколірне усвідомлення барв життя починається для кожної людини з перших самостійних кроків. Чутливість до найменших деталей навколишнього середовища, пошук прекрасного, відчуття гармонії з природою притаманне творчим людям, які власними творами якнайкраще можуть передати побачене. Насамперед це стосується майстрів пензля – художників. Проте є митці, які можуть точно та якісно змалювати навколишню дійсність без полотна та акварелі: ідеться про поетів. У процесі сприймання твору читач починає образно мислити, фантазувати та уявляти свою картину твору, і ця картина буде в кожного різна. Завдання поета – словом спонукати читача до творіння, і наскільки твір буде насичений та багатий на образні замальовки, настільки плідно працюватиме фантазія та уява при прочитанні твору. І. Франко в трактаті «Із секретів поетичної творчості» зауважив: «Коли поет береться малювати, він робить це не фарбами, а торкає наші різні чуття, викликає в душі образи різнорідних значень, але так, щоб вони тут же зливалися в одну органічну й гармонійну цілість» [11, с. 405]. Аркадій Васильович Казка – чуттєвий та дуже талановитий український поет, перекладач і повністю відданий своїй справі вихователь, із незвичним та казковим прізвиськом. Батько Аркадія походив зі славного козацького роду; він плекав у синові любов до Батьківщини та відчутно вплинув на формування його світоглядних позицій. Аркадій був здібним та старанним студентом, підтримував дружбу з П. Тичиною, В. Мисиком. Ще з дитинства захопився музикою, грав на музичних інструментах, співав у церковному хорі та згодом навчав українських дітей із села музичного мистецтва. Незважаючи на революцію, закінчив навчання в інституті в Києві. Почав свою літературну й педагогічну діяльність дуже рано, щиро вірив у світле майбутнє, проте 1929 р. був заарештований у справі «Спілки визволення України» і доведений до самогубства. Своїми творами А. Казка будив фантазію в читача, він був справжнім майстром слова, який тонко відчував прекрасне та майстерно міг це відобразити на папері.

Аналіз основних досліджень. Дослідження в європейській літературознавчій теорії та методології, зокрема дослідження фарб у мистецтві й літературі здійснював А. Блок [1]; зіставляв літературу з іншими видами мистецтва У. Вайсштайн [2]; зв'язок живопису з поезією досліджував Г. Лессінг [6], а на вітчизняній літературно-критичній ниві вагомий внесок у дослідження явища синтезу мистецтв в українській літературі зробив О. Рисак [9; 10]; активно вивчає філософські аспекти синтезу мистецтв М. Моклиця [8], неодноразово опрацьовувала дотичні проблеми синтезу мистецтв О. Мацяк [7], зв'язок літератури та мистецтва активно досліджували А. Жаборюк [4], Н. Калиниченко [5] та інші.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Важливість нашої студії зумовлена недостатнім рівнем дослідження ліричного доробку А. Казки. Проблеми, які ми будемо досліджувати, зумовлені не тільки відсутністю подібних літературних розвідок, а і їхньою значимістю в наші дні, адже минуло дуже багато часу, а творчість А. Казки практично не поцінована й маловідома. Для літературного доробку митця характерне використання інших видів мистецтва у своїх творах, що в українській літературі є досить епізодичним явищем (етюд, фотоетюд).

Мета статті. Головною метою цієї роботи є детальне дослідження поезії А. Казки, акцент уваги власне на синтезі образотворчого мистецтва та поетичного слова в ліриці митця. Необхідно обґрунтувати специфіку творчого методу А. Казки й особливості написання творів, наголосити на використанні митцем у його поетичному доробку рис, які притаманні іншим видам мистецтва.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням отриманих результатів. «Мій друг – Аркадій Казка...» – так писав про молодого письменника П. Тичина. Народився А. Казка 1890 р. в с. Седнів на Чернігівщині. За своє коротке й трагічне життя (39 років) А. Казка увійшов в українське культурне середовище як чуттєвий лірик, справжній патріот, досвідчений перекладач, відданий дитячий наставник та педагог (удостоснений звання заслуженого вчителя УРСР). Ще з дитинства, з перших самостійних кроків, душу Аркадія захопила неповторна природа рідного краю, яку він полюбив на все життя: «Седнів мене заколисає: садами, парком, лугом, лісом

(з грибами), курганами, хатами, дитинячими спогадами, людьми, що щиро, безпосередньо щиро люблять мене, – повітрям, сонцем ласкавим, прекрасним зоряним небом (нема його у містах!), хвилями прозорими Сноу, річними краєвидами, горувими, лісовими, польовими й луговими далечами... А ще ж: мама (дивна істота: любов її як еманация радіоелемента – ніколи не вгасає, не втрачається!!!), сестри, рідня, знайомі – вбогі, чесні, прості й мудрі люди. А ще: сад старий, насаджений дідом і батьком, хата (трошки старіша за мене – але зараз дуже стара і потребує ремонту!), квітки біля хати, хмари вгорі по-дитинячому ясні, або безбережний, безмежний незглибний блакит...» [3]. Як бачимо, автор навіть у листах вдавався до опису природи, де не скупився на художні засоби, особливо епітети, тим самим підкреслюючи внутрішні почуття щодо пережитого. Аркадій жив у багатодітній сім'ї, із захватом слухав бувальщини від свого батька-шевця, кохався в українському слові. Талант А. Казки проявився в умінні бачити красу життя, красу природи; він фіксував маленькі, малопомітні миттєвості, був справжнім природолобом та споглядав життя під особливим, індивідуальним ракурсом:

За ним метелик чепуренький
Повів свій елегантний льот –
Цей зрадник квіточок, маленький
Й найдивовижніший пілот.
А ось комашка кротка, Божа –
По пучці «Сонечко» біжить...
«А ну ж... чека де доля гожа?» –
«Дззз...» – на захід собі летить [12, с. 423].

А. Казка з великим задоволенням милувався природою й описував побачене з не меншою естетичною насолодою. Це був поет, «універсальний» у написанні творів, адже писав у таких жанрах, як сонет, сонет-акростих, тріолет, рондо, рондо складне, газель. У його творах немає зайвого чи невідповідного кольору, специфічних відтінків. Той момент, коли автор «розбавляє» фарби словом, є зовсім не випадковою дією, адже через рух, форму, забарвлення дається загальна оцінка предмета. Автор намагається через високу частотність уживання кольорів посилити виражально-зображальні засоби для розуміння єдиної інтенції. Велику увагу поет приділяє опису природи («Ой снігу, снігу випало якого!», «Море», «Дорога», «Золотє жито»), природних явищ («Посуха», «Вітер вночі», «Сніжинки»), порам року («Рондо», «Березень», «Весна») та ін.; схоже на те, що авторська спостережливість та належна оцінка побаченого не залишають непоміченою жодну деталь. За допомогою словесної акварелі А. Казка майстерно й оригінально робив пейзажні замальовки; складається враження, що під час прочитання таких творів читач сам потрапляє в епіцентр описаної події: летять сніжинки, «щоб впасти біля нас...».

У вірші «Березень» ми спостерігаємо за пробудженням не тільки природи, а й життя. Весна – пора радості, початок нового. Пейзаж «Березня» – привід для роздумів про швидкоплинність часу, заклик цінувати кожен прожитий мить. Можна стверджувати, що душа поета була відкрита для світу, він завжди готовий на контакт із природою, тому внутрішні переживання поета взаємодіють із навколишньою дійсністю.

Хоча одним із провідних мотивів творчості А. Казки є мотив журби, смутку, самотності, але такі меланхолійні настрої й кольори в цілому не вплинули на загальний настрій поезій митця: усе ж такі в них переважають світлі, радісні кольори, що підтверджують життєвий оптимізм А. Казки. Якщо аналізувати творчість, методи, прийоми, специфічність лірики митця, то можна з упевненістю сказати, що А. Казка (як поет і як художник) знайшов ту мистецьку рівновагу, що гармонійно відбилась у його роботах. У своїй творчості поет використовує досить широкий спектр кольорів, і це далеко не одноманітний чи стандартизований набір. А. Казка змішує своїм «пензлем» кольори, виводячи з такої концентрації різні відтінки та півтони забарвлення, і вдало ними замальовує неповторні миті. Тому часто в віршах Казки фігурують різноманітні епітети: *яснозорі зорі, перламутрові узори, промінно-срібна ніч, глибинно-ніжні зорі, криваво-чорний стяг, мідно-червоне коло* та ін. Бінарність кольорів підсилює образне мислення та специфічність замальовки в уяві читача. Кожний поетичний мазок автора, викликаний емоціями та переживаннями, вдало втілюється в рядках його віршів. Автор послуговується багатою палітрою кольорів, адже кольористика визначає процес достовірної передачі зображуваного. Такий прийом відразу викликає плідний ряд асоціацій. Один із найбільш використовуваних (можна стверджувати, що й найулюбленіших) у ліриці поета є колір золота:

Золотє жито.
Золотий ячмінь.
Золоті копи.
Сонце золоте.
Молоді літа,
Золоті дні –
Вже ж ви промайнули
Тихим літнім сном. [12, с. 440].

Домінантність саме цього кольору не випадкова, адже символіка золотистого кольору означає насамперед сонце та достаток, а мотив сонцепоклонництва в ліриці Казки є одним із провідних. Проте не варто вважати цей епітет поняттям вузьким, обмеженого змісту, навпаки, таке використання золотого кольору визначає індивідуальні риси, притаманні лише українській природі, тим самим автор возвеличує красу свого краю. Тонке відчуття кольору, його повторюваність, як бачимо, відіграє велику роль не тільки в образотворчому мистецтві, а й у поезії.

Триєдину систему взаємовідношення образотворчого мистецтва в літературі видів, які визначав У. Вайсшайн, їхній зв'язок бачимо в літературному доробку А. Казки, тому що це літературні твори з описом окремих витворів мистецтва («Романтичне», «Васильки»); літературні твори, що співвідносяться з образотворчим мистецтвом та художниками або передбачають спеціальні знання з історії мистецтв («Мені байдуже», «Кінець»); літературні твори, що використовують технічні прийоми образотворчого мистецтва (фотоетюд, етюд).

Етюдом у малярстві та графіці називають фрагменти й деталі ще незавершеного твору, який у майбутньому при подальшій належній обробці стане витвором мистецтва. У літературі етюд або студія – невеликий самостійний твір настроєвого характеру, в якому автор фіксує певну миттєвість, швидкоплинну подію, в основі якої, як правило, лежить пейзаж. В українській літературі етюди представлені у творчості М. Коцюбинського («Хвала життю!», «Лялечка», «Цвіт яблуні»), Івана Франка («Чи вдуріла?»), В. Стефаника («Вечірня година»); проте А. Казка написав власний ліричний етюд «Вітер вночі»:

Вітер завива в трубі, неначе вовк.

Пилом золотим у чорних прірвах зорі.

А в кімнаті – на його голівці шовк...

Нижній туркіт. Белькотання. Ясні зорі. [12, с. 455].

«Вітер вночі» – вірш, у якому спостерігаємо опис лаконічного та стислого, безпосереднього вираження побаченого, свідком якого був А. Казка. Автор підсилює образність мови за допомогою художніх засобів та прийомів, зокрема, вдається до порівняння, персоніфікації та ліричного запитання. Оздобою цього етюдю є багата та пишна образна мова, авторське слово зображує те, що не під силу змалювати пензлем.

У творчому доробку А. Казки є й фотоетюд. Як жанр він спрямований на зображення незвичайного, рідкісного явища навколишньої дійсності. Специфіка фотографічного мистецтва полягає в тому, що воно дає візуальний образ документального характеру. У фотографії поєднується художня виразність з унікальним авторським задумом. А. Казка у творі «Фотоетюд» закарбував у пам'яті пережиту мить, а за допомогою твору та ж сама мить не згасне, вона стане статичною. Кадр, який автор уловив своїм розвиненим чуттям, він майстерно відтворив на папері. У вірші є велика кількість пейзажних замальовок, які й собі можна об'єднати в фотоколаж. У словесних пейзажах, як-от фотографічних (звичайний ранок), автор використовує широкий набір кольорів:

Лиш бачив: велетенські верби

У біло-голубім убранню,

Що в млі рожево-сизій ранку

Зо мною поруч мовчазні, обабіч дороги. [12, с. 444].

А. Казка створює ефект миттєвості поетичного малюнка, дотримуючись точного відображення зимового ранку. Вірш написаний у мальовничому селі Нові Петрівці, де вчителював Аркадій. Кожна строфа твору – немов окремий вдало зроблений кадр. Поет настільки захопився «фотографуванням», що на якийсь момент забув навіть мету своєї прогулянки: *«забув про них, про все на світі...»*. Яскравість експресивного враження автора та належна оцінка побаченого створюють для читача справжній фотоетюд.

Висновки з дослідження й перспективи **подальшого розвитку в цьому напрямку**. Отже, творчість А. Казки – різнопланова, цікава, новаторська. Риси образотворчого мистецтва в ліриці поета поєднуються в його віршах та гармонійно зливаються в єдине ціле. Такі зв'язки органічно співіснують у творчому доробку митця. Як бачимо, творчий потенціал у поета був дуже високий, проте не розкрився до кінця. А. Казка був чутливим до кожної деталі, використовував багату експресивну лексику, кольористику та велику кількість художніх засобів.

У перспективі доречно простежити інші особливості творчого методу митця, мотиви, специфіку, біографічні відомості, адже постать А. Казки – це ще «незоране поле» в вітчизняній критичній літературі.

Література:

1. Блок А. Собранный сочинений: В 8 т. / Под общ. ред. В. Орлова, А. Суркова, К. Чуковского. М. ; Л. : Государственное издательство художественной литературы, 1962. Т. 5. Проза: 1903–1917 / Подгот. текста и прим. Д. Максимова и Г. Шабельской. – 799 с.
2. Вайсшайн У. Порівняння літератури з іншими видами мистецтва: сучасні тенденції та напрями дослідження в літературознавчій теорії і методології / У. Вайсшайн // Сучасна літературна компаративістика: стратегії та методи. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2009. – С. 372–410.
3. Віч-на-віч із Казкою // Березіль. – 2006. – № 2. – С. 185.
4. Жаборюк А. Портрет живописний і портрет літературний, А. Жаборюк // Історико-літературний журнал. – 2002. – № 7. – С. 49–57.
5. Калениченко Н. Проза М. Коцюбинського і суміжні види мистецтва / Н. Калениченко // Слово і Час. – 2004. – № 6. – С. 3, 9.
6. Лессинг Г. Лаокоон, или о границах живописи и поэзии / Г. Лессинг. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://review3d.ru/g-e-lessing-laokoon-ili-o-granicax-zhivopisi-i-poezii>.
7. Мацяк О. Синтез мистецтв у прозі Ольги Кобилянської: проблема самототожності письменниці : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. Наук : спец. 10.01.01 «Українська література» / О. Мацяк. – Львів, 2006. – 21 с.
8. Моклиця М. Від синкретизму до сецесії: філософські аспекти синтезу мистецтв / М. Моклиця // Волинь філологічна: текст і контекст. Явище синтезу мистецтв в українській літературі: зб. наук. праць. – Вип. 6. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2008. – С. 70–75.

9. Рисак О. «Найперше – музика у слові»: Проблеми синтезу мистецтв в українській літературі кінця XIX – початку XX ст./ О. Рисак. – Луцьк : Ред.-вид. відділ «Вежа» Волинського держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 1999. – 402 с.
10. Рисак О. Проблеми синтезу мистецтв в українській літературі кінця XIX – поч. XX ст. : автореф. дис... д-ра філол. наук: 10.01.01 / О. Рисак ; Київ. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 1999. – 40 с.
11. Франко І. Из секретів поетичної творчості / І. Франко // Зібрання творів: У 50 т. – К. : Наукова думка, 1981. – Т. 31. – С. 45–119.
12. Шугай О. В Крапля сонця у морі блакиту (повість про Аркадія Казку) / О. Шугай. Вибрані твори. – Київ : Смолоскип, 2010. – 663 с.

Анотація

**О. МАЛАНІЙ, В. ПОТРАПЕЛЮК. СИНТЕЗ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА
ТА ПОЕТИЧНОГО СЛОВА В ЛІРИЦІ А. КАЗКИ**

Поезія А. Казки – це поезія прекрасного. Кожен вірш, кожна строфа, кожен рядок чуттєвого лірика наділений щирістю та справжністю. Досліджено творчий метод поета, зокрема простежується зв'язок образотворчого мистецтва з лірикою А. Казки. Філософське підґрунтя творчості митця, розуміння поезії як єдності слова й образотворчого мистецтва, об'єднані в єдине ціле, визначили відповідну форму та жанровість поезії. Також у дослідженні визначається колір та загальний настрій творів поета.

Ключові слова: образотворче мистецтво, колір, епітет, настрої, етюд, фотоетюд.

Анотация

**Е. МАЛАНИЙ, В. ПОТРАПЕЛЮК. СИНТЕЗ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА
И ПОЭТИЧЕСКОГО СЛОВА В ЛИРИКЕ А. КАЗКИ**

Поэзия А. Казки – это поэзия прекрасного. Каждый стих, каждая строфа, каждая строка чувственного лирика наделены искренностью и подлинностью. Исследован творческий метод поэта, в частности прослеживается связь изобразительного искусства с лирикой А. Казки. Философская основа творчества художника, понимание поэзии как единства слова и изобразительного искусства, объединенные в одно целое, определили соответствующую форму и жанровость поэзии. Также в исследовании определяется цвет и общее настроение произведений поэта.

Ключевые слова: изобразительное искусство, цвет, эпитет, настроение, этюд, фотоэтиюд.

Summary

**O. MALANIY, V. POTRAPELIUK. SYNTHESIS OF ART
AND POETIC WORDS IN THE LYRICS OF A. KAZKY**

Poetry Kazky A. – is poetry of beauty. Every poem, every verse, every line of sensual poetry, endowed with sincerity and authenticity. Studied creative poet methods, including correlation of Fine Arts are in poetry A. Kazky. The philosophical foundation of the artist, the understanding of poetry as a unity of word and visual arts combined in a single unit that has determined the appropriate form and genre poetry. Also examined is determined by the color and the mood of the poet works.

Key words: art, color, epithet, mood, etude, fotoetude.